

POSVET O PTUJSKI VEDUTI

Mala dvorana Mestnega kina Ptuj
Sreda, 14. december 2022

Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo

Zavod za varstvo
kulturne dediščine Slovenije

MESTNA OBČINA PTUJ

Za uvod

Podoba mesta Ptuj v pogledu z južne strani se je proslavila kot najlepša in najodličnejša mestna veduta na Slovenskem. Struktura mesta se je skozi stoletja seveda spreminjala, pri čemer so njeni snovalci vse doslej znali in tudi želeli ohraniti temeljne vrednote ptujskega urbanizma. Potem pa je bila avgusta 2021 porušena stara usnjarna (EŠD 16816) v prvi liniji stavb ob Dravi in v mestni veduti je zazijala velika luknja. Usnjarna je bila zgrajena leta 1860 na poziciji pod osrednjo stavbo grajskega kompleksa in je z obliko, skladno z okoliškimi stavbami, predstavljala enega od temeljev trikotniško zasnovane mestne celote. Mestna občina Ptuj načrtuje rušenje še sosednjih treh stavb v isti liniji, s čimer naj bi se ob Dravi sprostilo precej veliko zemljišče. Podoba Ptujja, v svetu prepoznavna kot tako rekoč idealna veduta starega mesta, se radikalno spreminja.

Usnjarna je delovala kot industrijski obrat vse do konca druge svetovne vojne, po vojni so jo nacionalizirali, od sedemdesetih letih naprej pa je stavba samevala in propadala. V letu 2001 je Delavsko prosvetno društvo Svoboda na Mestno občino Ptuj (MOP) posredovalo elaborat s predlogom, naj se v usnjarni uredijo prostori za kulturna društva skupaj s prireditveno dvorano in manjšim muzejem ptujske tehnične dediščine. Predlog ni zaživel, so pa v tem času pristojni na ZVKDS začeli resno opozarjati MOP, naj domisli novo namembnost stavbe in prične s sanacijo. Strokovnjaki ZVKDS so hkrati omenjali, da bi bila stavba primerna za glasbeno dejavnost. V bližnji Glasbeni šoli Karol Pahor (nekdanjem mestnem špitalu) so namreč prav takrat zaradi prostorske stiske želeli na podstrešju urediti dodatne prostore, česar pa ZVKDS zaradi pomembnosti objekta ni dovolil; rešitev za težave glasbene šole so konservatorji videli v bližnji stavbi usnjarne in vse do poletja 2021 zagotavljali, da sanacija usnjarne ne predstavlja nobenih posebnih tehničnih težav.

Prvi predlog za rušenje usnjarne je iz leta 2005. Iz Znanstveno raziskovalnega središča Bistra je na MOP prispela pobuda, naj se usnjarna poruši, na njenem mestu pa zgradi hotel. Predlog so na MOP zavrnili, saj ni bil skladen z veljavnim občinskim Integralnim razvojnim programom. Kljub temu so leta 2006 na MOP pripravili vabljeni natečaj za novi ptujski hotel, ki je predvideval ohranitev usnjarne in gradnjo novih objektov okrog nje. Z nagrajenim idejnim projektom so se obrnili na agencijo Spirit v pričakovanju pridobitve investitorja. Na Spiritu so predlog zavrnili z obrazložitvijo, da je zastavljeni hotelski kompleks zaprta forma, ki bi onemogočala pretočnost med organizmom mesta in potencialnimi hotelskimi gosti. Občina v naslednjih letih ni vzdrževala niti stare usnjarne niti njene neposredne okolice.

Oktober 2016 je v prisotnosti predstavnikov mestne oblasti, ZVKDS in številnih zainteresiranih Ptujčanov potekal javni posvet o stari usnjarni. Prisotni so soglasno podprli predlog aktualnega župana, naj se stara usnjarna obnovi za potrebe Glasbene šole. Z oživitvijo stare ideje bi rešili pomemben del ptujske stavbne dediščine in rešili težave Glasbene šole. Z ureditvijo rečnega nabrežja, za kar so bili idejni projekti pripravljani že leta 2007, bi na tem mestu lahko zaživila privlačna mestna promenada, ki bi jo bogatili vrvež glasbene mladeži in kulturni programi. Trenutno se mestni veljaki odločajo, da bodo za potrebe glasbene šole zgradili nov objekt na severnem obrobju mesta. Tako bodo odprli še en problem: nihče namreč ne razmišlja o prihodnji namembnosti nekdanjega mestnega špitala, ki je izjemen spomenik (EŠD 6541). Mogočno poslopje so v srednjem veku zgradili gospodje Ptujski, potem ko so leta 1315 ustanovili špital za bolne in onemogle meščane. Izpraznitev enega spomeniškega objekta, ne da bi zanj zagotovili drugo primerno namembnost, praviloma povzroči devastacijo širšega območja. Pred leti so ptujski politiki zmogli sprejeti povsem drugačno odločitev: za Knjižnico Ivana Potrča so obnovili t. i. Mali grad, s čimer

so rešili pomemben spomenik, bibliotekarjem zagotovili ustrezne delovne pogoje in hkrati oživili zahodni del Prešernove ulice.

Junija 2021, ko se je vest o nameravanem rušenju stare usnjarne razširila v javnosti, je več kot sto uglednih Slovencev na ptujsko županjo, go. Nuško Gajšek, naslovilo poziv, naj se odreče rušenju, a brez uspeha. Kulturnovarstveno soglasje za raziskavo in odstranitev dediščine je 31. 5. 2021 na predlog Mestne občine Ptuj podpisal aktualni minister za kulturo, dr. Vasko Simoniti, in sicer na osnovi 31. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine, ki ministru omogoča odločati o rušenju kulturne dediščine kljub drugačnemu mnenju spomeniškovarstvene službe. Minister je upošteval dve ekspertni gradbeni mnenji, ki sta predlagali porušitev, ne pa tudi mnenja statika z dolgotletnimi izkušnjami na področju spomeniškega varstva, ki se je zavzemal za sanacijo. V omenjeni odločbi minister ni določil izravnalnega ukrepa, Mestna občina Ptuj pa ni predložila načrta, kaj namerava s prostorom v prihodnje.

Rušenju so namenjene še tri stavbe na južni stranici Dravske ulice, ki so se do nedavnega stikale s staro usnjarno. Vse tri so del nekdanjega kopaljšča, zgrajenega leta 1890. V večkrat prenovljenih stavbah je nazadnje delovalo več društev, ki pa so jih pred kratkim izselili. Njihov današnji videz ne izkazuje kakšnih posebnih odlik, najbolj vzhodno od stavb trenutno doživljamo kot motečo škrbino, a problematika je mnogo bolj kompleksna. Če bomo izgubili tudi te stavbe, so bodo v pogledu z juga razkrili vsi grehi, storjeni ob prenovi stavb na severni stranici Dravske ulice, ki so jih lastniki (očitno brez odpora pristojnih) predelali v slogu predmestnih in podeželskih družinskih hiš, kakršnih je po Sloveniji na tisoče. Le najbolj večče oko še zmore na njihovih pročeljih razločiti nekaj z novejšim ometom prekritih historičnih elementov.

Že februarja 2021 je MOP prejela odločbo Inšpektorata za okolje in prostor z zahtevo, naj sanira streho na stavbi Dravska ulica 18, saj dotrajana opečna kritina predstavlja nevarnost za mimosidoče. Na občini so presodili, da lahko odločbo inšpektorata izkoristijo za rušenje ne le hiše na številki 18, pač pa tudi njenih dveh sosed. Na ZVKDS so naslovili vlogo s predlogom za rušenje, a je ZVKDS predlog z odločbo zavrnil. Med drugim so konservatorji izpostavili, da za izpraznjeno zemljišče, ki se odpira ob Dravi, na občini nimajo načrtov o njegovi prihodnji rabi. Mestna občina Ptuj se je na odločbo ZVKDS pritožila, streho na stavbi Dravska ulica 18 pa so preprosto razkrili. Jesenski dež je že namočil strešno konstrukcijo in zidove; porušenje stavbe je le še vprašanje časa.

O tako pomembnih poglavjih slovenske kulturne dediščine, kot je ptujska veduta, je potrebno odpreti široko razpravo, ki mora zajeti različne stroke in ki mora tudi meščanom dovoliti, da izrazijo svoja mnenja. Zagatna težava, kakršna se je odprla po rušenju stare ptujske usnjarne, zahteva čas za poglobljen razmislek, ki mora doseči tudi vprašanja o učinkovitosti zakonodaje. V Zakonu o varstvu kulturne dediščine RS je potrebno eliminirati 31. člen, ki spomeniškovarstveno stroko postavlja v podrejen položaj v odnosu do političnega nareka, lastnikom in upravljalcem spomenikov pa olajšati njihovo vzdrževanje.

Namen posveta, na katerega vabimo strokovno in laično javnost, je odpreti široko razpravo o novi situaciji v urbani zasnovi Ptuja in preprečiti prenašane in premalo pretehtane rešitve za prihodnjo izrabo prostora ob Dravi, ki lahko vodijo v dokončno razrušenje skladne podobe mesta. Dediščinske vrednote predstavljajo bistvo mesta ob Dravi, to bogastvo smo dolžni prenesti na naslednje rodove, za ohranjanje življenja v mestu pa je potrebno negovati mestotvorne vsebine in spoštovati javni interes.

Marjeta Ciglencečki

Program

Mala dvorana Mestnega kina Ptuj
Sreda, 14. december 2022, ob 10. uri

Pozdravni nagovori gospe Nuške Gajšek, županje Mestne občine Ptuj ter predstavnikov Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva in Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije

dr. Marjeta Ciglencečki: ***Ptujska veduta***

dr. Dejan Zadavec: ***Urbana podoba dela Dravske ulice (hišne št. 14, 16 in 18) skozi zgodovino***

dr. Igor Sapač: ***Med ptujsko historično mestno veduto ter pogledi na urbanistično in industrijsko kulturno dediščino***

dr. Simona Menoni: ***Spomeniškovarstvena problematika varovanja mestnega jedra Ptuja***

dr. Tanja Simonič Korošak: ***Veduta in mestna krajina. Kulturnovarstveni vidiki***

univ. dipl. inž. arh. Aleksander Ostan: ***Pomen mestnih vedut nekoč in danes; percepcija, kompozicija, degradacija***

univ. dipl. ing. arh. Markus Zechner: ***Ohranjanje starega mestnega jedra v kontekstu sodobnega urbanega razvoja***

Razprava na temo: ***Kako zavarovati ostanke ptujske vedute v sedanjih okoliščinah?***

Sprehod po terenu nekdanje usnjarne in po desnem bregu Drave z razgledom na Ptuj

Marjeta Ciglencečki

Ptuj na likovnih upodobitvah

Najstarejša znana likovna upodobitev mesta Ptuj je bakrorez Georga Matthäusa Vischerja, datiran v leto 1681. Veduta izkazuje temeljne vrednote ptujskega urbanizma. Silhueta mesta tvori enakokrak trikotnik, katerega osnovnico predstavlja reka Drava, v zahodnem vogalu je kompleks dominikanskega in v vzhodnem kompleks minoritskega samostana, od koder se dvigata diagonali in mesto povezujeta z gradom. Tudi grajski kompleks je zasnovan v obliki trikotnika in tako ponavlja zasnovo mesta. Zahodni in vzhodni stolp povezuje linija obrambnega obzidja, osrednja grajska stavba pa je na sredini nekoliko dvignjena nad to obrambno črto. Likovno tako rekoč popolna veduta Ptuja je bila privlačen motiv za slikarje v vseh naslednjih obdobjih. V vedutnem slikarstvu 19. stoletja je zanimanje za štafažne prizore precej preglasilo težnjo po dokumentarnosti, z uveljavitvijo fotografije pa je oživela potreba po ohranjanju mestnih podob v kar največji pričevalnosti.

Dr. Marjeta Ciglencečki, izredna profesorica v pokoju, je bila med letoma 1978 in 2000 zaposlena v Pokrajinskem muzeju Ptuj, sprva kot kustodinja in zadnja tri leta kot direktorica. Leta 2001 se je redno zaposlila na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru na Oddelku za likovno umetnost, kjer je predavala zgodovino umetnosti. Leta 2008 je bila soustanoviteljica Oddelka za likovno umetnost na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru in bila do leta 2015 njegova predstojnica. Za delo v muzeju in v visokem šolstvu je prejela več nagrad in priznanj.

Dejan Zadavec

Urbana podoba dela Dravske ulice (hišne št. 14, 16 in 18) skozi zgodovino

Dravska ulica je ena najstarejših ptujskih mestnih ulic in je vseskozi potekala nekako od Minoritskega trga vzdolž reke Drave do skrajnega zahodnega dela pod dominikanskim samostanom. Ob reki Dravi ležeča stran ulice nekako do zadnjih let 19. stoletja ni bila pretirano pozidana z zgradbami, kar nekaj prostora med njimi so namreč zavzemali vrtovi, zelenice in lent oziroma kraj za pristajanje splavov in čolnov. Območje, ki so ga do leta 2021 pokrivalo zgradbe z naslovom Dravska ulica 14, 16 in 18, je bilo do začetka 30. let 19. stoletja pozidano le z dvema hišama. Ena je ob koncu omenjenega stoletja postala del industrijskega obrata, ti. Pirichove usnjarne, druga pa mestnega kopališča. Pospesena urbanizacija oziroma pozidava tega prostora se je zgodila šele konec 19. in v prvih dveh desetletjih 20. stoletja, ko sta Amalija Pirich in njen sin Pavel obnovila in dogradila tamkaj stoječo usnjarsko delavnico, Ptujsko gradbeno društvo in Mestna občina pa sta zgradila mestno kopališče s parno čistilnico.

Dr. Dejan Zadavec, rojen leta 1977 v Celju, je od leta 2011 zaposlen v Zgodovinskem arhivu na Ptuj, kjer skrbi za starejše arhivsko gradivo. Izobrazbo si je pridobil na Univerzi Karla in Franca v Gradcu

in Pedagoški/Filozofski fakulteti UM, kjer je leta 2008 uspešno obranil doktorsko disertacijo z naslovom Gospodstvo Podčetrtek 1670–1700. Med leti 2008 in 2011 je bil kot raziskovalec zaposlen na Oddelku za umetnostno zgodovino FF UL, prav tako je do leta 2016 kot asistent z doktoratom izvajal proseminarje in seminarje ter vaje na Oddelku za zgodovino FF UM. Znanstveno kariero je pričel z raziskovanjem zgodnjenovoveških štajerskih gospodstev in plemstva, po zaposlitvi v ptujskem arhivu pa se je njegov strokovni fokus preusmeril v razvoj arhivistike in preučevanje zgodovine urbanih naselbin in njihovih prebivalcev. Za raziskovalne dosežke je prejel več priznanj.

Igor Sapač

Med ptujsko historično mestno veduto ter pogledi na urbanistično in industrijsko kulturno dediščino

Skozi stoletja postopno izoblikovana obrečna urbana veduta je ena od glavnih tradicionalnih grajenih vrednot Ptuja in tvori prepoznavni arhitekturni obraz mesta. V zadnjem času jo vse bolj ogrožajo agresivne rušitve in nedorečeni koncept za celovito ohranitev ter prenavo ptujskega starega mestnega jedra. V letu 2021 izpeljana porušitev stare usnjarne nazorno zrcali problematiko dojemanja ter vrednotenja urbanistične in industrijske kulturne dediščine v sodobni Sloveniji.

Izr. univ. prof. dr. Igor Sapač je arhitekt in umetnostni zgodovinar. Ukvarja se zlasti z arhitekturno zgodovino in s problematiko ohranjanja in prenove stavbne dediščine. Med letoma 2005 in 2014 je bil zaposlen kot kustos za arhitekturo in muzejski svetovalec v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani. Od leta 2007 predava na Oddelku za arhitekturo Fakultete za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo Univerze v Mariboru. Je avtor številnih znanstvenih člankov in monografij ter prejemnik več strokovnih nagrad in priznanj.

Simona Menoni Muršič

Spomeniškovarstvena problematika varovanja mestnega jedra Ptuja

Referat izpostavlja pravna izhodišča varovanja historičnega mestnega jedra, ki izhajajo iz Odloka o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Ptuj. Opredeljuje spomeniškovarstvene poglede na nedavno rušitev stare usnjarne in na nameravano rušitev treh objektov na Dravski ulici, kot izhajajo iz varstvenega režima Odloka. Predstavljenih bo nekaj ptujskih stavb, ki jim zaradi dolgoletnega pomanjkljivega vzdrževanja grozi propad ter nekaj primerov iz mesta in okolice, kjer so objekti v slabem gradbenem stanju z voljo lastnikov in lokalnih skupnosti doživeli zgledne adaptacije za novo vsebino. V sklepu referat apelira na lokalno politiko, da dediščino prepozna za svojo in se v presoji posegov opre na mnenje strokovne službe in strokovne javnosti, saj ji lahko pomagata razumeti neizčrpen vir dediščinskih potencialov Ptuja.

Dr. Simona Menoni Muršič je leta 2009 doktorirala na katedri za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani pri prof. drr. Janezu Höflerju s temo Stensko slikarstvo na Slovenskem

Štajerskem v 16. stoletju. Po nekajletni zaposlitvi v takratnem Muzeju Ormož, je od leta 2009 zaposlena kot konservatorica na ZVKDS, Območni enoti Maribor, kjer je od leta 2014 odgovorna za mesto Ptuj s širšo okolico. Strokovno se udeje v mnogih področjih, publicira ter deluje kot članica različnih strokovnih komisij in delovnih skupin, npr. za ohranjanje stenskih poslikav, lesene plastike ter vodi Delovno skupino za stavbno dediščino.

Tanja Simonič Korošak

Veduta in mestna krajina: kulturnovarstveni vidiki

Mesto in mestna krajina s prepoznavnimi grajenimi in vegetacijskimi prvini nastajajo v odzivu na krajinski, družbeni in kulturni kontekst prostora kot tudi vzpostavljanje mestotvornih funkcij. Eden od pomembnih izkazov prepoznavne podobe mesta in njegove identitete so vedute. Upodabljanje vedut v preteklosti je bilo osredotočeno na prikaz specifičnih značilnosti strukture mesta in njihovih simbolnih hierarhij, pogosto v deformiranih perspektivnih pogledih, ki so omogočile prikaz izbranih pomembnih mestnih struktur in mestnih krajin. To velja tudi za ptujske vedute, upodobljene na grafikah in slikah, na katerih so prikazane mestne krajine, kot so trgi, grajski vrtovi in obvodne ureditve ter kulturna krajina v ozadju. Prikazane grajene in vegetacijske prvine pomembno prispevajo k prepoznavni morfologiji mesta, razumevanju njegove geneze in razbiranju pomenov. Zato je celovito varovanje vedute, kot tudi samega stojišča ali poti, s katerih mesto opazujemo, ključno za ohranjanje prepoznavne podobe historičnega mesta, kot je Ptuj. Zato je prav pri usmerjanju posegov v mesto nujno razumeti, da nepremišljeni posegi v morfologijo mesta nepovratno degradirajo in celo povsem uničijo ta razmerja, pomene in identiteto prostora. Preobrazba mestne krajine je v kontekstu sodobnega časa neizbežna, a prav premišljeno usmerjanje posegov bo omogočilo ohranjanje prepoznavne podobe mesta.

Dr. Tanja Simonič Korošak je magistra in doktorica krajinske arhitekture, pooblaščenka krajinska arhitektka za odgovorno projektiranje pri ZAPS in ima opravljen konservatorski izpit pri Ministrstvu za kulturo. V svojem podjetju Studio TSK Oblikovanje krajine Tanja Simonič Korošak s.p. v Mariboru izdeluje različne načrte krajinske arhitekture in konservatorske načrte za prenovo vrtnoarhitekturne dediščine in drugih območij zavarovane kulturne dediščine. Bila je vodja izdelave konservatorskih načrtov za parke in odprte površine gradov in dvorcev Rakičan, Negova, Viltuš, Slovenska Bistrica ter za spominsko pokopališče Navje v Ljubljani. Sodelovala je pri izdelavi KN za Arheološki park Panorama na Ptuj, Levstikov trg v Ljubljani in park dvorca Dornava. Sodeluje na krajinskoarhitekturnih in urbanističnih natečajih, publicira ter poučuje prostoročno skiciranje na univerzi BOKU na Dunaju.

Aleksander Saša Ostan

Pomen mestnih vedut nekoč in danes; percepcija, kompozicija, degradacija

Vedute naselij so tisti prvi in zadnji izraz, odraz in znamenje nekega kraja, ki se kot integralni povzetek njegove bivalne kulture manifestira v celovitem pogledu na urbanistično, arhitekturno in likovno esenco mesta.

Nekoč so bile zelo skrbno oblikovane in negovane, bile so ponos vsakega kraja; umetniki, arhitekti in kartografi so jih vestno upodabljali. Svojo notranjo percepcijsko logiko so nadaljevale kot izjemno natančen, dinamičen prostorski jezik, ki skozi ulice in trge kraja odpira in stopnjuje doživetja sekvenčnih pogledov na mestne motive.

Univ. dipl. inž. arh. Aleksander Saša Ostan je arhitekt, urbanist, pedagog in arhitekturni pisec, zaposlen na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Z Natašo Pavlin vodita arhitekturno urbanistični Atelje Ostan Pavlin, kjer se na celovit način ukvarjajo z bivalno kulturo, projektiranjem in načrtovanjem. Ostan je zagovornik celostnega, trajnostnega pristopa k urejanju prostora, le-ta sega od velikega do majhnega merila, vključuje kulturo in naravo, teorijo in prakso, tradicijo in invencijo, globalno in lokalno, preнове in novogradnje. Vodi tudi strokovne delavnice, predava na simpozijih, piše, riše, žirira, oblikuje razstave in fotografira. Zadnja leta vodi tudi urbanistično komisijo na Ptuj. Je avtor številnih razprav in člankov v strokovnih revijah ter prejemnik mednarodnih in nacionalnih strokovnih nagrad.

Markus Zechner

Ohranjanje starega mestnega jedra v kontekstu sodobnega urbanega razvoja

Predstavljenih bo več primerov ohranjanja starih mestnih jeder v kontekstu sodobnega urbanega razvoja na področju Avstrije, pri katerih je sodeloval Markus Zechner.

Univ. dipl. inž. arh. Markus Zechner je študij arhitekture zaključil leta 1996 na Tehnični univerzi v Gradcu. Med letoma 1987 in 2000 je bil član arhitekturnega biroja Splittwerk, od leta 1992 pa do leta 2000 pa tudi projektni sodelavec avstrijskega Zveznega urada za spomeniško varstvo. V letu 1994 je pričel s poglobljenim proučevanjem ohranjanja kulturne dediščine. Od leta 1996 deluje tudi kot samostojni svetovalec za načrtovanje obnov, spomeniško varstvo in razvoj gradbeništva. Pred 22 leti je ustanovil tehnični biro za načrtovanje obnov in gradbene analize ZECHNER Denkmal Consulting GmbH v Gradcu. Je avtor več kot 150 projektov, v katerih je zajel in implementiral poglobljeno strokovno znanje interdisciplinarne skupine sodelavcev. Predava in publicira na mednarodnem prizorišču in je med drugim član izvedenske komisije za staro mesto Gradec

Posvet so organizirali

Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo
Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Mestna občina Ptuj

Posebna zahvala za podporo velja Mestnemu kinu Ptuj in Hotelu Mitra.
Programsko knjižico je uredila Marjeta Ciglenečki, oblikoval jo je Gorazd Bence.

Ptuj 2022